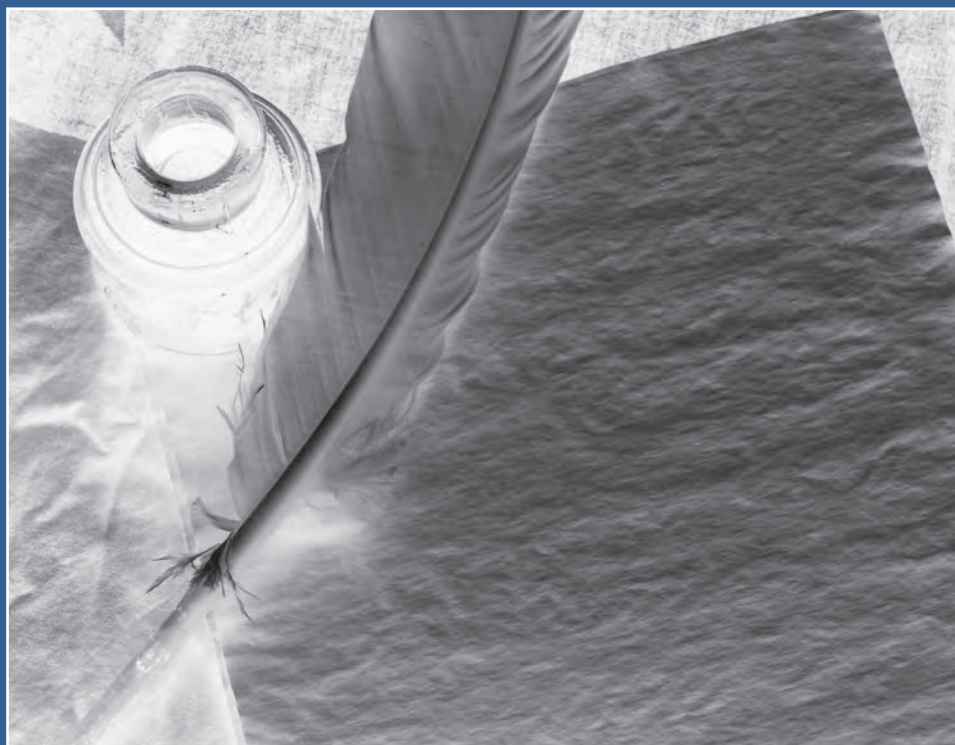

Mohammad Hashim Kamali

MAQÁSIDU Š-ŠARÍ'A

Stručný úvod k vyšším cílům
islámského zákonodárství

MAQÁSIDU Š-ŠARÍ'A
Stručný úvod k vyšším cílům
islámského zákonodárství

Maqāsīdu š-šarī'a: stručný úvod k vyšším cílům islámského zákonodárství (Czech)
Mohammad Hashim Kamali

Copyright © Center for Advanced Studies and the International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition 1445AH / 2024CE

ISBN: 978-9926-555-04-7 Paperback

Translated into Czech from the English Title:
Maqāṣid Al-Sharī'ah: Made Simple
Mohammad Hashim Kamali

Copyright © The International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition
1429AH / 2008CE

ISBN: 978-1-56564-442-7 Paperback

IIIT
P.O. Box 669
Herndon, VA 20172, USA
www.iiit.org

IIIT London Office
P.O. Box 126
Richmond, Surrey
TW9 2UD, UK
www.iiituk.com

PŘEKLAD	Alija Harisović
TECHNICKÝ REDAKTOR	Suhejb Djemailji
NAKLADATEL	Centar za napredne studije Marka Marulića 2C, 71000 Sarajevo www.cns.ba / cns.sarajevo@gmail.com
TISK	Dobra knjiga d.o.o. Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-74

KAMALI, Mohammad Hashim
Maqāsīdu š-šarī'a : stručný úvod k vyšším cílům islámského zákonodárství / Mohammad Hashim Kamali ;
překlad Alija Harisović. - Sarajevo : Centar za napredne studije, 2024. - 47 str. ; 21 cm

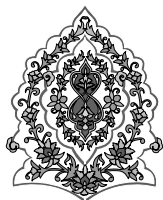
Prijevod djela: *Maqāṣid al-sharī'ah*. - Bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-555-04-7

COBISS.BH-ID 58516486

Mohammad Hashim Kamali

MAQÁSIDU Š-ŠARÍ'A
Stručný úvod k vyšším cílům
islámského zákonodárství

Překlad
Alija Harisović

Sarajevo, 2024.

Tato kniha byla vydána s podporou
Mezinárodní institut islámského myšlení (IIIT).

OBSAH

Předmluva k českému vydání	7
Předmluva k anglickému vydání	9
O vyšších cílech šari'y jednoduše	11
1. Vyšší cíle islámského zákonodárství v pramenných textech	12
2. Klasifikace vyšších cílů islámského zákonodárství	16
3. Historie nauky o vyšších cílech islámského zákonodárství	23
4. Identifikace vyšších cílů islámského zákonodárství	29
5. Metodologická tematika	34
6. Maqásid a idžtihád	41
7. Závěr	46

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Každá kvalitní publikace o islámském právním systému je v českojazyčném prostředí vítaným zpestřením. Doposud vyšlo jen velmi málo prací, které se této tematice věnují a ještě méně těch, které k němu přistupují se skutečnou odbornou erudicí a ne-strannými úmysly.¹ Naprostou výjimku mezi nimi pak tvoří práce psané samotnými muslimskými autory.² Proto je pro nás čest představit našim čtenářům velmi zajímavou a netradiční práci prof. Mohammada Hashima Kamaliho o vyšších cílech, intencích, účelech a hlediscích islámského zákonodárství (arab. *maqásidu š-šarí'a*³). Pokud je mi známo, v oblasti *maqásid* se jedná o svého druhu úplně první publikaci v češtině.

- 1 Za zmínku stojí monografie: Potměšil, Jan. 2012. *Šarí'a – úvod do islámského práva*, Praha: Grada; Bezoušková, Lenka. 2012. *Přednášky: Islámské právo*. Plzeň: Fakulta právnická ZČU; Hruškovič, Ivan. 1997. *Islámský právní systém a proces jeho formovania*, Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK; a sborník Kouřilová, I., Mendel, M. 2003. *Cesta k prameni. Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*, Praha: Orientální ústav AVČR. Dále je také nutno vyzdvihnout příslušné kapitoly z Kropáček, Luboš. 2006. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad.
- 2 V našem kontextu mne napadá jen al-Sbenaty, Abdulwahhab. 2003. *Islámské právo – oblast míru a vojny*, Bratislava: Epos.
- 3 V prepisech arabských výrazů užívám zjednodušeného standardu DIN-31635 s úpravami: žádná rozlišovací znaménka pro dentály a emfatické fonémy, *hamzatu l-wasl* vynechávám a přízpůsobuji předcházející harace jako v mluveném slovu a složená vlastní jména se slovy ‚abdu- a -dín přepisují dohromady.

Prof. Kamali pochází z Afghánistánu, studoval komparativní právo a blízkovýchodní studia v Londýně a přednášel na Mezinárodní islámské univerzitě v Malajsii. Je pravděpodobně nejčtenějším anglicky píšícím islámským učencem a muslimským akademikem současnosti. Věnuje se hlavně islámské jurisprudenci a její metodologii (arab. *usúlu l-fikh*) a současným výzvám islámského právního systému, jako je svoboda vyjadřování, ústavní právo, otázky spojené s odpadlictvím, obchodem, bankovníctvím či umírněností v opozici k extremismu.

Tato publikace tak přináší tři velká pozitiva – obohacuje již tak chudé spektrum literatury o šarí'i v češtině, zprostředkovává autentický pohled muslimského odborníka a v neposlední řadě také dává nahlédnout do soudobého stavu poznání a debat mezi muslimy samotnými, což přináší nový impuls do diskusí na téma šarí'a, kdy se povětšinou (a poněkud anachronicky) argumentuje jen z kontextu vytrženými a notoricky známými, uchu dnešního čtenáře nelibě znějícími pasážemi z předmoderních kompendií islámsko-právní vědy (arab. *fiqh*) bez znalosti šarí'y jakožto celku. Právě na ně může být Kamaliho práce moderní, flexibilní a sofistikovanou odpovědí, zrovna tak, jako na integristické a rigidní tendence některých muslimských kruhů.

Alija Harisović, překladatel

V Sarajevu dne 5. rabí'u l-awwal 1441, tj. 22.10. 2020 hidžry

PŘEDMLUVA K ANGLICKÉMU VYDÁNÍ

Pro Mezinárodní institut pro islámské myšlení (The International Institute of Islamic Thought, IIIT) je velkou poctou představit vám tohoto stručného průvodce, který vás zasvěťí do problematiky *maqásidu š-šarí'a*,⁴ tedy vyšším cílům islámského zákonodárství. Jeho autor, prof. Mohammad Hashim Kamali je známým učením specializujícím se právě na tuto oblast.

IIIT se rozhodl zaplnit existující vakuum překlady a vydáním série knih právě o *al-maqásid*, neboť literatury tohoto druhu bylo v anglickém jazyce k dispozici jen velmi málo. Naším cílem bylo uvést anglicky hovořící čtenáře do této důležité, avšak obtížné oblasti islámského myšlení. Naše překlady k dnešnímu dni zahrnují Ibn Ašúrovu obšírnou monografii o vyšších cílech šarí'y, teorii vyšších cílů šarí'y od imáma aš-Šatibího a práci Ahmeda ar-Rajsúního o intencích šarí'y. Dále sem patří práce Gamáluddína Atíji o funkčním přístupu k cílům islámského zákonodárství a jejich realizaci a v neposlední řadě také pojetí vyšších cílů a intencí šarí'y coby filosofie islámského zákonodárství od Jassera Audy.

Vzhledem k tomu, že se jedná o komplexní a intelektuálně náročnou oblast, v níž je většina děl psána pro jiné odborníky,

---

4 Či zkráceně *al-maqásid*.

intelektuály, učence a specialisty, londýnská pobočka IIIT představila i další zjednodušené průvodce pro začátečníky jako součást své série mimořádných vydání, aby poskytla snadno dostupné materiály i pro laické čtenáře. Tento druh publikací zahrnuje dílo *Maqásidu š-šarí'a: úvod pro začátečníky a Islámská vize rozvoje ve světle vyšších cílů islámského zákonodárství* od Muhammada Umera Chapry.

Anas S. Al Shaikh Ali
akademický poradce, pobočka IIIT v Londýně

O VYŠŠÍCH CÍLECH ŠARÍ'Y JEDNODUŠE

Tato publikace je rozdělena do pěti hlavních oddílů. První začíná s obecnou charakteristikou vyšších cílů islámského zákonodárství (arab. *aš-šarí'atu l-islámíja*) a jejich původu v Koránu.

Druhá se zabývá klasifikací vyšších cílů islámského zákonodárství a popisem jistého druhu hierarchického uspořádání dle priorit, které je do struktury těchto vyšších cílů zabudováno.

Třetí se věnuje historickému vývoji a přispění některých předních učenců, zejména Abú Isháka Ibráhíma aš-Šátibího, k teorii vyšších cílů islámského zákonodárství.

Čtvrtá sekce se zaměřuje na to, jaké rozmanité přístupy učenci zvolili pro to, aby identifikovali vyšší cíle islámského zákonodárství.

Pátá, poslední sekce zakončuje celé pojednání tím, že zdůrazňuje, jak důležitá je znalost vyšších cílů a intencí islámského zákonodárství pro samostatnou, nezávislou formulaci nových islámskoprávních řešení pro doposud neadresované situace. Popisuje také, jak mohou toto samostatné uvažování (arab. *idžtihád*) obohatit právě vyšší cíle šarí'y a jak mohou pomoci správně nastavit jeho záběr.

1. VYŠŠÍ CÍLE ISLÁMSKÉHO ZÁKONODÁRSTVÍ V PRAMENNÝCH TEXTECH

Maqásidu š-šarí'a, neboli cíle a směrnice šarí'y, jsou zcela jasně nezbytným, byť poněkud zanedbávaným tématem nauk o islámském zákonodárství. Obecně vzato, šarí'a spočívá na základním principu zajištění všeho užitečného pro jedince i pro komunitu. Její zákonné normy jsou navrženy tak, aby tyto benefity chránily a umožňovali zlepšovat a zdokonalovat podmínky pozemského života člověka. Korán toto explicitně stanovuje, když vyzdvihuje nejdůležitější účel proroctví Muhammeda ﷺ⁵ takto:

„A neposlali jsme tě leč jako znamení milosrdenství pro lidstvo veškeré.“ (21:107)⁶

Totéž možno vyčíst i z toho, jak Korán charakterizuje sám sebe, že je „varování a uzdravení toho, co v hrudích je skryto, i správné vedení a milosrdenství pro věřící“ (10: 57).

Tyto dva nejvyšší záměry jsou v citovaných verších popisovány termíny milost (arab. *ar-rahma*) a správné vedení (arab. *al-hudá*). Na jiných místech v Koránu a Sunně jsou doplňovány o další

---

5 Tato arabská kaligrafie se čte *sallalláhu ,alajhi wa sallam* a znamená „nechť mu Alláh požehná a dopřeje míru.“ tuto krátkou prosbu muslimové pronášejí, když je zmíněno jméno Božího Posla Muhammeda ﷺ.

6 K citacím z Koránu používám překlad Ivana Hrbka.

směrnice s cílem ustavit spravedlnost, eliminovat předsudky a poskytnout úlevu z těžkosti. Zákonné normy Koránu a Sunny také vybízejí a povzbuzují ke spolupráci a vzájemné podpoře v rámci rodiny a na vyšší úrovni i v celé společnosti. Spravedlnost jako taková je manifestací Boží milosti, stejně jako je i samostatným cílem šarí'y s vlastními nároky. Milost (arab. *rahma*) se manifestuje realizací užitku (arab. *maslaha*, pl. *masálih*), který učenci obecně považují za všeprostopupující hodnotu a vyšší cíl šarí'y. Proto je právě koncept užitku ve všech záměrech a účelech synonymní k pojmu milosti.

Zušlechtění jednotlivce (arab. *tahzību l-fard*) je dalším důležitým cílem šarí'y, dokonce do té míry, že v pořádku priorit předchází i koncepty spravedlnosti a užitku. Obě jsou to hodnoty orientované na společnost, které většinu svého významu získávají až v kontextu sociálních vztahů, zatímco zušlechtění jednotlivce má za cíl vytvořit z každého jedince pravdymilovného činitele a nositele šarí'ou podporovaných hodnot. Právě cestou zušlechtění jednotlivce šarí'a dosahuje i realizace většiny svých záměrů týkajících se společnosti. Vše sjednocující účel velké části šarí'atských norem a hodnot, zejména ve sféře obřadů a rituálů (arab. *'ibádát*), stejně jako mravního učení, je vytříbit jednotlivce a probudit v něm vědomí důležitosti bohabojnosti (arab. *at-takwá*). Tím se tento stane prospěšným a užitečným i pro ostatní.⁷

Korán na mnoha místech hned v několika různých kontextech explicitně zmiňuje racionalizaci, účel a užitek pramenící z jeho zákonných norem. Do té míry, že se jeho text stává charakteristicky orientovaným na cíl a účel. Tento rys koránského jazyka je společný jak pro normy týkající se mezilidských vztahů (arab. *mu'ámalát*), tak i záležitostí vztahů člověka s Bohem (arab. *'ibádát*). Tedy. i když text hovoří o rituální očištění (arab. *wudú*), nezbytné pro modlitbu, nese se v tomto duchu a je uzavřen formulací:

7 Srov. Wahba az-Zuhajlí. 1985. *Nazaríjatu d-darúratí š-šar'íja*, Bejrút: Mu'assasatu r-risálah, s. 50.

„Bůh vám nechce působit žádné nesnáze, nýbrž vás chce očistit a dovršit tak dobrodiní Svě vůči vám!“ (5: 6)

O samotné modlitbě (tedy té povinné, prováděné pětkrát denně) se pak hovoří, že *“věru modlitba odvrací od nemravnosti a věcí zavržených”* (29: 45).

Ohledně předpisu *džihádu* Korán nápodobně stanovuje:

„A těm, kdož chtějí, je dovoleno, aby bojovali kvůli tomu, že jim bylo ukřivděno.“ (22: 39).

Jinými slovy, účelem legalizace ozbrojeného *džihádu* je boj proti nespravedlnosti (arab. *zulm*) a účelem modlitby je získání duchovní čistoty a vysoké spirituální úrovně, které je dosahováno spolu s fyzickou čistotou získávanou skrze rituální očistu před samotnou touto modlitbou.

V kontextu zákona odplaty koránský text podobně tomu deklaruje:

„V zákonu odplaty je pro vás život, ó nadaní rozmyslem! Snad budete bohobojní!“ (2: 179)

Povinné náboženské dávky pro potřeby nemajetných (arab. *zakát*) Korán ustavuje *„aby se to (tj. sdílené bohatství) nedostalo do oběhu jen mezi bohatými z vás.“* (59:7).

Podle dalšího z textů podléhají věřící povinnosti klopit svůj zrak, když se setkají s jedinci opačného pohlaví proto, že *„to je pro ně čistší“* (24: 30).

Lze dodat ještě mnoho dalších příkladů ukazujících, jak Korán a Sunna explicitně a v pozitivním smyslu slova potvrzují existenci cíle a účelu dané normy, její ospravedlnění, příčinu nebo užitek z ní pramenící. Stejně tak je možno nalézt mnoho odkazů na zlé jednání a zločiny, které jsou příkře odsouzeny a uzákoněny jako trestné, v negativním smyslu, aby se zabránilo nespravedlnosti, zkaženosti a vzniku nepřátelství mezi lidmi.

V oblasti obchodu a vzájemných mezilidských vztahů (arab. *mu'ámalát*) Korán zakazuje jiné vykořisťovat, pracovat s úroky, hromadit zboží za účelem likvidace konkurence a monopolizace

trhu, nebo se účastnit hazardu. Vše to jsou škodlivé záležitosti, které nabourávají principy férového tržního chování a zdravé hospodářské soutěže. Společným jmenovatelem celého tohoto širokého spektra pravidel a nařízení (arab. *ahkám*) je doslova zajištění užitku (arab. *maslaha*), který je považován za nejvyšší cíl v pozadí všech vyšších cílů (arab. *maqásid*) šarí'y, neboť užitek je v neposlední řadě také zajištění spravedlnosti a také zušlechtění lidského jednotlivce (arab. *tahzību l-fard*). Užitek se tak stává de facto dalším pojmenováním pro šarí'atské vyšší intence a cíle a také islámští učenci užívají obou termínů coby navzájem zaměnitelných synonym.

2. KLASIFIKACE VYŠŠÍCH CÍLŮ ISLÁMSKÉHO ZÁKONODÁRSTVÍ

Islámští učenci klasifikovali celé spektrum *masáliḥ* (tj. užiteků) a *maqásid* (tj. vyšších cílů) islámského zákonodárství do tří kategorií na základě sestupného pořádku důležitosti. Nejvýše stojí ty naprosto nezbytné, nazývané nevyhnutelné potřeby (arab. *darúrjât*),⁸ pak následují ty, které je doplňují, nazývaných obecně doplňkové potřeby (arab. *hádžjât*) a nakonec žádaný užitek, který činí život lepším (arab. *tahsínjât*). Nevyhnutelné potřeby, resp. nezbytnosti či užitky prvního řádu, jsou výslovně jmenovány. Je jich pět – víra, život, rodová poslušnost, rozum a majetek. Tyto jsou ze své definice nezbytné pro zachování normálního společenského řádu i pro přežití a duchovní blaho jedince, do té míry, že jejich zničení či kolaps předznamenává chaos a kolaps normálního společenského řádu. Šarí'a se proto snaží chránit a podporovat tyto hodnoty a zavést opatření k jejich zachování a

---

8 Pojem nezbytně nutných potřeb *ad-darúrjât* je nutno odlišovat od konceptu *ad-darúra* – krajní nouze, který dovoluje v případě ohrožení života či ztráty části těla nebo tělesné funkce odstoupit od obecného islámsko-právního pravidla, ve smyslu např. povolování zakázaného. V klasických pojednáních islámské právní nauky jsou od sebe obě jasně odděleny, zatímco u některých moderních autorů takřka splývají.

rozvíjení. Pro ochranu víry byl stanoven *džihád*, stejně jako byl k ochraně života předepsán zákon odplaty. Šarí'a zavádí jak podporující, tak i trestající mechanismy pro ochranu a prosazování těchto hodnot. Proto, že ohrožují hodnotu majetku jednotlivce, blaho rodiny či integritu lidské přičetnosti, jsou krádež, smilstvo anebo pití alkoholu v šarí'atském legislativním systému trestnými činy s vyměřenými sankčními sazbami. Z druhé, pozitivní strany, avšak na jiné úrovni, šarí'a podporuje pracovní a obchodní aktivitu, aby si jedinec mohl zajistit zdroj svého živobytí, stejně jako vyvíjí a rozpracovává opatření zajišťující hladký průběh obchodních transakcí na tržišti. Šarí'atské normy rodinného zákona jsou taktéž ztělesněním principů a směrnic s cílem učinit rodinu bezpečným útočištěm pro všechny její členy. Šarí'a dále vybízí k získávání znalostí a ke vzdělávání, aby lidem zajistila intelektuální komfort a aby se rozvíjela civilizace i umění. Nevyhnutelné potřeby tedy, jinými slovy, představují v rámci šarí'atského právního systému všezahrnující téma, neboť všechny jeho zákonné normy se nějakým způsobem tak či onak týkají zajištění a ochrany výše vyjmenovaných nezbytností. Užitek plynoucí ze zachování těchto základních a nezbytných, chráněných hodnot, je tímto ztělesněním primárních a všem ostatním cílům nadřazených šarí'atských směrnic.

Užitky druhého řádu, známé jako *hádžiját*, či věci potřebné, neboli doplňující zákonné zájmy, jsou definovány jako takové, které mají za cíl odklonit přílišnou obtížnost či těžkost, která však nepředstavuje přímé ohrožení samotného přežití či běžného uspořádání života. K tomu, aby se člověk vyhnul obtížím, pak slouží celá řada šarí'ou stanovených úlev (arab. *ruchas*, sg. *ruchsa*), jako možnost zkrátit povinnou modlitbu na cestě, či možnost pro nemocného či cestujícího přerušit povinný půst. Nejedná se ovšem o naprosté nezbytnosti jako v první kategorii, neboť lidé, budou-li muset, jsou schopni se ve svém životě bez nich i obejít. Téměř ve všech oblastech povinného uctívání a rituálů

(arab. *'ibádát*) umožňuje šarí'a úlevy tohoto druhu. V oblasti mezilidských vztahů šarí'a posvěcuje určité typy smluv, jako je předprodej (arab. *salam*) nebo nájem (arab. *idžára*), neboť jsou pro lidi potřebné, bez ohledu na jisté anomálie oproti běžným smlouvám, ke kterým tu v obou případech dochází. Ve sféře rodinného práva tak šarí'a dovoluje v nezbytných situacích rozvod, který je zamýšlen jako ulehčení s cílem po delším zvážení zajistit blaho rodiny a uchránit ji nesnesitelných konfliktů. Tyto užitky druhého řádu bývají povýšeny na úroveň užitků prvního řádu, pokud ve velkém zasahují do veřejného zájmu. Tak například možnost nájmu či koupě na leasing (arab. *idžára*) může být druhořadé důležitosti pro jedince, avšak může mít zásadní význam pro společnost jako celek. Podobně určité úlevy z povinného uctívání mohou být pro přežití jedince druhořadé, avšak stávají se primárním zájmem komunity jakožto celku. Pokud dojde ke konfliktu mezi různými úrovněmi zájmu, musí být nižší zájmy obětovány pro záchranu a ochranu zájmů vyšších. Pokud je protichůdných zájmů vícero a žádný se nezdá být jasně nadřazeným nad zájmy ostatními, potom před zajištěním užitku získává přednost zabránění vzniku škody.⁹ To proto, že šarí'a více zdůrazňuje princip bránit zlu, čehož si lze jasně povšimnout z hadísu, v němž Prorok ﷺ pronesl:

„Nařídím-li vám něco, potom to konejte, nakolik jen můžete. A zakážu-li vám něco, zcela se tomu vyhněte.“¹⁰

Užitky třetího řádu, známé jako věci žádané neboli *tahsíní-ját*, jsou ze své podstaty věcmi hodnotnými a žádanými, jimiž se má za cíl dosahovat co nejvytříbenější a nejdokonalejší podoby ve zvyklostech a chování ve všech oblastech lidské činnosti. Například šarí'a vybízí k čistotě těla a oděvu při příležitosti modlitby a doporučuje při příchodu na společnou páteční modlitbu

9 Srov. Júsuf al-Qaradáví. 1990. *al-Madchalu li-dirásati š-šarí'ati l-islámíja*, Káhira: Maktabatu Wahba, s. 70-71.

10 Takto ho uvádí an-Nasái ve svém *Sunanu*, *Kitábu l-manásik*, *Bábu wudžúbi l-hadž-dž*, hadís č. 2619.

použít voňavku či parfém. Naopak nevidí jako žádoucí konzumovat při této příležitosti syrový česnek. Také povzbuzuje k udělování almužen pro potřebné i nad rámec povinných sazeb zakátu. V rovině obřadu doporučuje dobrovolné modlitby navíc kromě povinných apod. V záležitostech zvyklostí a mezilidských vztahů šarí'a vybízí k jemnosti (arab. *rifq*), uhlazené řeči a vznešeným mravům (arab. *husnu l-chuluq*) a k férovému jednání (arab. *ihsán*). Jak soudci, tak i vládní představitelé jsou shodně vybízeni k tomu, aby se až příliš směle nepouštěli do vykonávání předepsaných trestních sazeb, byť je jejich vykonávání bráno za záhodné. Účelem všeho tohoto je snaha o krásu a dokonalost v každé z oblastí lidské činnosti.

Tato poslední kategorie užiteků a zájmů možná nabývá obzvláštní důležitosti, neboť je zasahuje celek a vztahuje se ke všem dalším legislativním užitekům. Člověk se kupříkladu může pomodlit povinnou modlitbu různými způsoby, může či nemusí se v ní patřičně koncentrovat a pozorně dostát právům každé jednotlivé její pozice a části. Může však také vykonat modlitbu ve spěchu a bezmyšlenkovitě. Rozdíl mezi oběma modlitbami tkví v tom, že zatímco v prvním případě dosáhl jak toho, co je vyžadováno jako základ, tak i toho, co je žádané a povzbuzované, zatímco v druhém případě ze sebe pouze sňal svou povinnost. Tuto analýzu je možno extrapolovat na zcela každou oblast lidského jednání a na téměř všechna nařízení islámského zákonodárství.

Mělo by být zřejmé, že klasifikace těchto legislativních užiteků nesmí být omezována pouze na šarí'atské předpisy či výhradně na záležitosti náboženské, neboť jde v zásadě o racionální konstrukt týkající se i záležitostí zvykových, společenských, politických, ekonomických, kulturních atd. Z této analýzy také vyplývá, že klasifikace nějakého legislativně ošetřeného zájmu či zákonného užitku do některé z těchto tří uvedených kategorií je spíše relativní a tento akt v sobě zahrnuje hodnotový soud, jenž není možný bez zvážení dodatečných okolností každého jednoho případu.

Vyšší legislativní cíle (arab. *maqásid*) jsou dále klasifikovány i na hlavní obecné účely (arab. *al-maqásidu l-‘amma*) a vedlejší zvláštní cíle (*al-maqásidu l-chássa*). Hlavní obecné účely jsou právě tím, co charakterizuje islám a jeho šarí‘u a jsou jako celek široké a srozumitelné. Základním cílem šarí‘y je bránit škodě (arab. *darar*) a tento cíl zasahuje do všech oblastí a týká se všeho. Vedlejší zvláštní cíle jsou tematicky specifické a vztahují se na zvláštní subjekty. Příklady takových dílčích cílů jsou ty, které se jsou předmětem např. rodinných záležitostí, finančních transakcí, pracovně-právních vztahů, svědectví, soudních rozhodnutí apod.

Jinou binární klasifikací *maqásid* je rozdělení na cíle definitivní (arab. *al-maqásidu l-qat‘íja*) a účely spekulativní (arab. *al-maqásidu z-zanníja*). Cíle definitivní jsou takové, které jsou podloženy jasným a nezpochybnitelným důkazem z Koránu a Sunny, jako je např. ochrana majetku a osobní důstojnosti lidských jedinců, výkon spravedlnosti, právo na finanční vydržování mezi blízkými členy užší rodiny apod. Spekulativní cíle této úrovně průkaznosti nedosahují a mohou být předmětem nesouhlasu. Například říci, že konzumace alkoholu i v tom menším množství je naprosto stejně zakázáno a zamýšleno Zákonodárcem, jako množství velké, je spekulativní podstaty jednoduše proto, že tak malé množství nutně nemusí opíjet, což je efektivní příčina zákazu, o němž je v této záležitosti řeč.

Aš-Šatíbí formuloval další klasifikaci cílů islámského zákonodárství, které rozdělil na ty, které vycházejí ze strany Zákonodárce (arab. *maqásidu š-Šári‘*) a ty, které vycházejí od adresáta normy (arab. *maqásidu l-mukallaḥ*). Tedy zajistit blaho lidstva a užitek pro něho je vznešeným cílem šarí‘y, který na ni klade Bůh, zatímco ku příkladu nalézt si zdroj příjmu, aby si člověk vydělal na živobytí, je cílem vycházejícím od adresáta normy.

Cíle islámského zákonodárství bývají také klasifikovány jako primární (arab. *al-maqásidu l-aslíja*) a sekundární (arab. *al-maqásidu t-tab‘íja*). Ty první zahrnují prvotní a normativní cíle, které

měl v úmyslu Zákonodárce či lidský činitel a konstituují základní účely šarí'atských norem hodnotících lidské konání a jednání. Primárním účelem ku příkladu získávání nauky (arab. *ilm*) a vzdělávání je poznat Boha a to, jak Mu správně sloužit, stejně jako pochopit stvoření Boží. Podobně je pokračování lidského rodu primárním cílem uzavření manželství, nebo primárním cílem návštěvy naučných přednášek snaha o rozšíření si obzorů. Sekundárními jsou ty, které doplňují a podporují ty hlavní. Druhotným cílem ku příkladu manželství je vztah přátelství a uspokojení pohlavního pudu. Druhotným cílem získávání nauky může být snaha o akademickou kvalifikaci, naplnění osobních ambic a vytržbení slovního projevu či mravů toho, kdo nauku získává.¹¹

Cíle šarí'atského zákonodárství, které se vážou k užitkům braným za nezbytnosti (arab. *darúrjât*) je možno považovat za cíle definitivní (arab. *qat'î*). Ty, které jsou odvozeny metodou indukce (arab. *istiqrâ*) z jasných textuálních předpisů (arab. *nusús*) mohou do této kategorie spadat taktéž. Pro šarí'atské cíle, které není možno klasifikovat ani do jedné z těchto dvou kategorií platí, že stále ještě mohou patřit mezi definitivní, pokud ohledně nich panuje jasný konsensus anebo jsou podpořeny jasným textuálním argumentem. Dodatečné šarí'atské cíle zamýšlené mimo tento rámec mohou být klasifikovány jako spekulativní (arab. *zannî*) povahy a v této kategorii zůstávají, vyjma situace, kdy jsou posunuty na úroveň definitivních konsensem či textuálním argumentem. V situaci střetu mezi oběma typy mají ty definitivní přednost nad spekulativními. V rámci definitivních cílů panuje také pořádek priority, kdy je přednost dávana těm, které zajišťují ochranu víry a života nad zbylými třemi nezbytnostmi, přičemž následně přichází ochrana rodiny, následována intelektem a majetkem. Podobně má to, co je nezbytné, přednost nad tím, co je potřebné a to má přednost nad tím, co je žádané.

11 Viz Abú Isháq Ibráhím aš-Šátibí (ed. „Abdulláh Dráz). n.d. *al-Muwáfáqátu fí usúli š-šarí'a*, Káhira: al-Maktabatu t-tidžáríjatu l-kubrâ, IV:179.

Avšak stále ještě zůstává nezodpovězena otázka, jak vyhnout sporům a neshodám při určování samotných cílů šarí'atského zákonodárství. To proto, že tyto cíle, podobně jako šarí'atské užitky či zájmy, tvoří uzavřenou množinu a potřebují stále dokonalejší metodologii zamezující neodůvodněné shovívavosti pramenící z osobního zájmu anebo stranické či sektářské zaujatosti při jejich identifikaci. Tato záležitost ve velkém závisí na správném porozumění a zdá se, že nejlepším způsobem, jak v ní zajistit přesnost, je kolektivní idžtihád a vzájemná konzultace celého procesu identifikace jednotlivých šarí'atských cílů a zájmů. Zcela jistě by bylo na místě zajistit poradu a proces schvalování rady učenců, která by ověřovala oprávněnost postulovaných šarí'atských cílů, sloužících jako základ pro vynášení rozhodnutí a přijímání legislativ. Mohla by to být stálá komise obdobná parlamentu, která by zahrnovala experty v naukách šarí'y, stejně jako odborníky jiných disciplín. Jejich úkolem by pak bylo ověřit, navrhnout a identifikovat specifičtější záběr cílů a záměrů šarí'atských a právních norem v souhře s panující legislativou a vládními politikami.

3. HISTORIE NAUKY O VYŠŠÍCH CÍLECH ISLÁMSKÉHO ZÁKONODÁRSTVÍ

V raných dobách historického vývoje islámského právního myšlení nezískal obor vyšších cílů šarí'atského zákonodárství (arab. *maqásidu š-šarí'a*) mnoho pozornosti sám o sobě. Jako takový proto představuje spíše pozdější dodatek juristickému dědictví islámsko-právních škol (tzv. *mazhabů*). Dokonce do dnešních dní mnoho vyhlášených učebnic islámskoprávní metodologie (arab. *usúlu l-fikh*) ve své obvyklé tematické sestavě tyto vyšší cíle nezmiňuje. Je to částečně dáno povahou celé tematiky, týkající se povětšinou filosofie práva jako takové, jejich celkovým pohledem na šarí'u a ducha islámského zákonodárství, a též obecnými, spíše než specifickými formulacemi jejich textů. Navzdory tomu, že nauka *maqásid* je očividně relevantní a důležitá pro idžtihád, vyšší cíle šarí'atského zákonodárství nebyvaly do konvenčních výkladů teorie idžtihádu zahrnovány jako samostatná kapitola samy o sobě.

Islámské právní myšlení se, řečeno poněkud zešíroka, daleko více věnovalo otázce, jak zůstat věren doslovné dikci zjeveného textu a právní teorie *usúlu l-fikhu* se posouvala za tímto účelem razantně kupředu právě tímto směrem. Tato literalistická orientace právního myšlení byla obecně daleko výraznější v

myšlenkovém přístupu a tendencích tzv. stoupenců hadísu (arab. *ahlu l-hadís*), nežli tzv. stoupenců názoru (arab. *ahlu r-raʾj*). Proponenti doslovnějšího čtení měli tendenci vnímat celou šaríʿu jako sadu pravidel, příkazů a zákazů adresovaných kompetentnímu jednotlivému příjemci norem (arab. *mukallaḥ*) a vše, co od něj pak bylo vyžadováno, je zůstat s těmito požadavky a směrnicemi v konformitě. Na druhou stranu však precedens předních Prorokových ﷺ společníků naznačoval něco zcela jiného. Vnímali šaríʿu jak jako sadu předpisů a hodnotový systém, v němž byla určitá pravidla vnímána jako hmatatelná manifestace vyšších, všeprostupujících hodnot. Textualistická tradice prvních tří století islámu nevykazovala obzvláštní zájem o nauku šaríʿatských vyšších cílů a intencí a znatelnější vývoj na tomto poli v podstatě neproběhl až do doby al-Ghazálího (zemřel r. 505 po hidžře – r. 1111 kř. éry) a po něm aš-Šatibího (z. 790 h. / 1388 kř. éry).

Hlavní myšlenkový rámec zastávaný teorií vyšších šaríʿatských cílů a intencí sice nebyl právními školami islámského myšlení popírán nikdy, avšak samotná nauka o nich zůstávala na okrajích zájmu hlavního proudu juristického myšlení, které se manifestovalo spíše různými tématy a doktrínami islámsko-právní metodologie (arab. *usúlu l-fikh*). S výjimkou stoupenců šáfiʿovského mazhabu, kteří smýšleli, že cíle šaríʿy jsou známy jen tehdy, když jsou specifikovány, identifikovány a deklarovány jasným textem, většina učenců nezužovala tyto vyšší cíle jen na textem stanovené, neboť chápali šaríʿu a přistupovali k ní jako k racionálnímu, účelnému systému orientovanému na příčiny a cíle, jehož pravidla se obecně vzato zakládala na identifikovatelných důvodech. Pouhá konformita vůči pravidlům, která se obracela proti účelům a celkovému duchu šaríʿy, byla tedy obecně vnímána jako nepřijatelná. Naprosto odlišný přístup k vyšším cílům šaríʿy zaujali příslušníci směru *bátiníja*. Ti na rozdíl od tzv. doslovníků (arab. *záhiríjún*), lpějících na doslovném znění textu

a popírajících existenci cíle a záměru mimo text sám, smýšleli, že esence a cíl v pozadí textu (arab. *nass*) byl k nalezení vždy, ale nikoli v explicitním vyznění tohoto textu, ale v jeho skrytém (arab. *bátin*) významu, podle čehož také dostali své označení.¹² Rozdíly v různé míře orientace na *maqásid* existovaly i v rámci hlavních mazhabů. Některé byly vůči zvažování vyšších cílů šarí'atského zákonodárství otevřenější, nežli jiné, avšak rozpracovávání cílů a záměry šarí'atského zákonodárství samostatně obecně nebylo příliš povzbuzováno. Tento spíše nevyřčený přístup kontrastoval s tím, jak značně byl ve skutečnosti při vyjadřování a formulování účelů a cílů svých norem explicitní samotný Korán a jak často zmiňoval příčiny a důvody v pozadí norem, které na nich spočívají. Všeobecná zdráhavost učenců identifikovat cíle šarí'atských norem mohla být částečně způsobena jistými prvky projekce a prognózy, že takový přístup a uvažování by bylo až příliš lákavé - jenže kdo může s určitostí tvrdit, že právě to a to je účelem a převažujícím cílem či záměrem Zákonodárce, aniž by se přitom pustil do jistého stupně spekulace, pokud to ovšem přímo nenaznačoval samotný text? Zúžit však celé spektrum *maqásid* jen na ty, které jsou výslovně uvedeny v textu, by ovšem nestačilo, jak také nyní ukáží.

Sám termín *maqásid* nebyl v právnických pojednáních užíván až do počátku 4. století po hidžře a poprvé ho ve svých dílech použil až Abú 'Abdilláh Hákím at-Tirmizí (z. 320 h. / 932 kř. éry). Opakovaně se na ně odkazoval také Imámu l-Haramajn al-Džuwajní (z. 478 h. / 1085 kř. éry), jenž byl zřejmě první, kdo klasifikoval cíle šarí'atského zákonodárství na zájmy nezbytné, potřebné a žádané (arab. *darúrját*, *hádžját* a *tahsínját*) a toto rozdělení už bylo od jeho čas všeobecně přijímáno. Al-Džuwajního myšlenky byly následně rozvinuty jeho žákem Abú Hámidem al-Ghazálím, který ve svých pracích *aš-Šifá'u l-ghalíl* a *al-Mustasfá* napsal

12 Srov. Ahmad ar-Rajsúní. 1991. *Nazarjátu l-maqásidi 'inda l-imámi š-Šátibí*, Rabat: Matba'atu n-Nadžáhu l-džadída, s. 149.

dlouhá pojednání věnovaná obecnému zájmu (arab. *maslaha*) a racionálnímu odůvodňování (arab. *at-ta'íl*). Ghazálí se stavěl poměrně kriticky k argumentaci pomocí *maqásid* coby důkazu, avšak jako platnou uznával argumentaci jdoucí v linii šarí'atských cílů a intencí. Co se týče *maqásid* samotných, Ghazálí kategoricky napsal, že šarí'a sleduje pět cílů – ochranu a podporu víry, života, intelektu, rodové linie a majetku, které mají být chráněny jako absolutní prioritá.¹³

O *maqásid* dále psalo mnoho prominentních autorů, jež přispívali k této teorii velkým dílem, byť možná ne vždy zcela konzistentně, avšak jsou i přesto důležité pro rozvoj jejích zásadních myšlenek. Sajfuddín al-Ámidí (z. 631 h. / 1233 kř. éry) identifikoval šarí'atské cíle a intence jako kritérium preference (arab. *at-tardžih*) mezi konfliktními právníckými analogiemi (arab. *qijás*) a hovořil i o vnitřním pořádku priorit v rámci různých tříd *maqásid*. Al-Ámidí též omezil počet nezbytných *maqásid* jen na pět. Málíkovský právník Šihábuddín al-Qaráfí (z. 684 h./1285 kř. éry) dodal šestou nezbytnou, šarí'ou chráněnou hodnotu, již byla dle něho ochrana lidské důstojnosti (arab. *al-'ird*), kterýžto názor podpořil i Tádžuddín ‚Abdulwahháb ibnu s-Subkí (z. 771 h. / 1370 kř. éry) a později také Muhammed ibn ‚Alí aš-Šawkání (z. 1250 h. / 1834 kř. éry). Seznam pěti nezbytných, šarí'ou chráněných hodnot se zjevně zakládal na čtení odpovídajících pasáží Koránu a Sunny hovořících o fixně předepsaných trestních sazbách (arab. *hudúd*). Hodnoty, jejichž narušení měl za cíl každý z pevně stanovených trestů potírat, byly identifikovány jako nezbytné. Poslední dodatek, tedy lidská osobní důstojnost (arab. *,ird*) byla zpočátku připojována k rodové linii (arab. *an-nasl*, resp. *an-nasab*), avšak proponenti tohoto dodatku se opírali o skutečnost, že šarí'a v Koránu a Sunně ustavuje specifickou fixní trestní sazbu (arab. *hadd*) pro falešné obvinění

13 Abú Hámíid Muhammad al-Ghazálí, vyd. 1937. *al-Mustasfá min 'ilmi l-usúl*, Káhira: al-Maktabatu t-tidžáríja, I:287.

(arab. *kazf*) ze smilstva a toto přidání šestého dodatku dostatečně ospravedlňuje.¹⁴

,Izzuddín ibn ,Abdissalám as-Sulamí (z. 660 h. / 1262 kř. éry) ve své ceněné práci *Qawá'idu l-ahkám* nabídl vlastní klasifikaci cílů stojících v pozadí islámsko-právních předpisů (arab. *maqásidu l-ahkám*) a v detailech pojednal o rozmanitých aspektech *maqásid*, zejména ve spojitosti s efektivní příčinou (arab. *,illa*) a veřejným zájmem (arab. *maslaha*). Na počátku svého díla poznamenal, že „největším ze všech záměrů Koránu je usnadnit získání užitku (arab. *maslaha*) a všech prostředků k jejich získání. Toto zajištění užitku také zahrnuje zabránění zlu.“¹⁵ As-Sulamí dodal, že všechny islámskoprávní závazky (arab. *takálíf*, sg. *ta-klíf*) byly zamýšleny s cílem zajistit lidem užitek na tomto či na onom světě, neboť Bůh Nejvyšší Sám o Sobě k ničemu nepotřebuje žádný užitek a ani k ničemu nepotřebuje, aby Mu Jeho služebníci sloužili. Je nad toto vše povznesen, nijak Mu neškodí neposlušnost přestupníků a nijak Mu neprospívá poslušnost zbožných. Jinými slovy, celá šarí'a se od začátku do konce zaobírá dobrem a užtkem pro Boží stvoření.

Takíjuddín Ahmad ibn Tajmíja (z. 728 h. / 1328 kř. éry) byl zřejmě nejranějším učencem, který se jako první odvážil odpoutat od představy, že počet vyšších intencí, záměrů a cílů je nějak množstevně ohraničen a do seznamu existujících *maqásid* připsal další ze záležitostí tohoto světa, jako potřebu plnit uzavřené smlouvy, zachování příbuzenských vazeb, ctění práv a nároků souseda, vedle záležitostí světa onoho, z nichž jmenoval lásku k Bohu, upřímnost, pravdivost a morální čistotu.¹⁶ Ibn Tajmíja tímto revidoval celé spektrum *maqásid* a změnil ho z uzavřeného a výslovně

14 Viz al-Qaradáví v *al-Madchal*, s. 73.

15 Viz 'Izzuddín 'Abdussalám as-Sulamí. Táhá Abdurraúf Sa'd (ed.). 1351 h. *Qawá'idu l-ahkámí fi masálihi l-anám*, Káhira: al-Matba'atu l-Husajnía, I:8.

16 Viz Takíjuddín Ahmad ibn Tajmíja, 'Abdurrahmán ibn Qásim (ed.). 1398 h. *Madžmú'u fatáwá šajchi l-islám Ibn Tajmíja*, Bejrút: Mu'assasatu r-Risála, XXXII:134.

specifikovaného seznamu na otevřený soupis hodnot. Tento přístup je nyní obecně přijímán i současnými komentátory, jako jsou Ahmad ar-Rajsúní nebo Júsuf al-Qaradáwí a mnozí další.¹⁷ Al-Qaradáwí tento soupis *maqásid* dále rozšířil, aby mezi vyššími cíli islámského zákonodárství zahrnoval i sociální blahobyť a podporu (arab. *at-takáful*), svobodu, lidskou důstojnost a bratrství v rámci lidstva.¹⁸

Takové názory jsou nepochybně podepřeny vahou jak detailního, tak holistického čtení důkazů z Koránu i Sunny. Navrhují do struktury *maqásid* dodat i ekonomický rozvoj a posílení výzkumu a vývoje v oblasti vědy a technologie, neboť jsou klíčovými pro smysluplné přežití muslimské ummy v rámci celosvětové komunity. Z této analýzy by mělo být zřejmé, že vyšší cíle islámského zákonodárství i nadále tvoří neuzavřenou množinu otevřenou k rozšiřování o další prvky, do jisté míry v určité závislosti na prioritách každé doby.

---

17 Viz Ahmad ar-Rajsúní, *Nazarijátu l-maqásid*, s. 44.

18 Viz al-Qaradáwí, *al-Madchal*, s. 75.

4. IDENTIFIKACE VYŠŠÍCH CÍLŮ ISLÁMSKÉHO ZÁKONODÁRSTVÍ

Jak bylo již dříve naznačeno, učenci se ve svém přístupu k metodám indentifikace *maqásid* neshodli. Jako první přístup jmenujme chápání textualistů nebo tzv. doslovníků, zužujících identifikaci *maqásid* jen na jasný text, na příkazy a zákazy, které jsou nositeli vyšších cílů islámského zákonodárství. Vyšší cíle islámského zákonodárství shodně tomuto prvnímu přístupu neexistují mimo tento svůj rámec. Pokud pak je v rámci textem formulovaného normativního příkazu explicitně poskytnuto i jeho odůvodnění, potom se stává objektivním cílem a účelem zamýšleným ze strany Zákonodárce v afirmativním smyslu slova. Podobné v negativním smyslu platí v případě zákazů. Smyslem zákazu je pak zamezení příslušným textem přímo specifikovanému zlu. Toto je všeobecně přijímaný přístup, nicméně v jeho rámci existují jisté nuance. Zatímco záhiríjci směřují k omezení *maqásid* výhradně na explicitní text, většina ostatních právníků zvažuje jak text, tak i jeho kontextuální odůvodnění a rozumové zdůvodnění stojící v jeho pozadí.¹⁹ Aš-Šátibí, přední představitel učenců hovořících o *maqásid*, sice pozitivně hovořil o potřebě

---

19 Viz aš-Šátibí, *al-Muwáfaqát*, II:393.

pozorovat a respektovat explicitní příkazy, avšak na druhou stranu dodal, že lpění na doslovné literě textu nemá nabírat takové rigidity, že se zcela odcizí účelu a racionálnímu opodstatnění textu, plynoucímu z jeho slov a vět. Taková míra upjatosti je dle aš-Šátibího v naprostém protikladu k záměrům Zákonnodárce zrovna tak, jako by bylo neposlušností vůči němu i zanedbání jasného znění textu. Správného a pevného přístupu se dobereme jedině tehdy, pokud je text nařízení, ať už se jedná o příkaz či o zákaz, čten zároveň s pochopením svého záměru a rozumové zdůvodnění v jeho pozadí a jen takto se dostáváme do harmonie s tím, co zamýšlel i Zákonnodárce.²⁰

Aš-Šátibí rozpracoval, že *maqásid* rozpoznávané důkladným čtením dikce textu jsou dvojího druhu, primární (arab. *aslíja*) a sekundární (arab. *tab'íja*). Ty první zahrnují nejvyšší cíle šarí'atského zákonodárství, *maqásid* chránící užitky a statky nezbytné a nutné (arab. *darúrját*), které musí adresát šarí'atsko-právní normy (arab. *mukallať*) dodržovat, respektovat a chránit bez ohledu na své osobní choutky, zatímco ve věci vedlejších *maqásid*, doplňkových záměrů a cílů (arab. *hádžjít*) je adresátovi normy už ponechána jistá flexibilita a možnost výběru.

Vyčerpávající podrobné čtení dikce textuálního šarí'atského nařízení dalo vzniknout dilematům, zda a do jaké míry možno i to, co vede k nařízení či činu považovanému za povinnost (arab. *wádžib*) anebo za zákaz (arab. *harám*) má být také vnímáno coby součást záměru, jenž je daným nařízením cílem. Jinými slovy, zda prostředky vedoucí k tomuto příkazu mají být také uznány jako jeho nedílná součást. Vyvstal také další otazník, zda je nedílnou součástí cíle a záměru normy také vyhýbání se jejímu protikladu. Obecná odpověď zní, že vedlejší aspekty příkazů a zákazů jsou integrální součástí cílů a záměrů v jejich pozadí, avšak v detailech tohoto pravidla existují neshody. Obecná shoda panuje na tom, že protiklad příkazu ústí v zákaz tehdy, když ho lze jasně identifikovat.

20 Viz *Ibid.*, III:394.

Většině šarí'atských nařízení lze snadno porozumět a jejich záměry, stejně jako jejich protiklady mohou být jednoduše rozpoznány a určeny čtením jasného textu. Proto se uvádí, že co je nezbytné pro vykonání nějakého příkazu či povinnosti je rovněž její součástí. Aš-Šátibí podobně tomu vyvodil, že cokoli doplňuje záměr stanovený skrze *maqásid* a slouží jeho cíli, je taktéž jeho součástí. Následně ovšem vyvstává otázka ohledně mlčení Zákonodárce při posuzování určitého jednání v určitých situacích, zejména těch, kde obecné čtení příslušného důkazu vrhá světlo na hodnotu daného jednání. Tato otázka by mohla být formulována následovně: Víme, že *maqásid* známe na základě jasných nařízení, můžeme je však také poznávat obecným čtením textuálních důkazů cestou indukce? Právě na tomto místě přinesl aš-Šátibí svou originální odpověď, kterou nyní shrneme.

Indukce (arab. *istiqrá'*) je dle aš-Šátibího jednou z nejdůležitějších metod rozpoznání vyšších cílů a záměrů šarí'atského zákonodárství. K dané tematice se mohou vztahovat různé textuální odkazy a povahu rozhodujícího nařízení nemusí mít ani jeden z nich. Avšak jejich celková váha nenechává nejmenších pochyb o jejich uceleném vyznění a závěru, ke kterému z nich možno dojít. Jinými slovy, k rozhodnému závěru můžeme dospět i na základě vícero spekulativních vyjádření. Aš-Šátibí toto ilustruje příkladem, že v Koránu se nikde specificky nedeklaruje účel šarí'y samotné, tedy že byla zavedena ku prospěchu lidstva jako takovému. Nicméně toto víme na základě konečného závěru, k němuž jsme dospěli čtením všech jejích nejrůznějších textuálních proklamací dohromady.²¹

Aš-Šátibí následně dodává, že přínosy a užitky (*masáliḥ*) nutno chápat v jejich nejširším smyslu, zahrnujícím veškerý prospěch z nich na tomto i onom světě, individuální i kolektivní,

21 Viz Ibid., II:6; viz též Ibnu l-Qajjim al-Džawzíja. Muhammad Munír ad-Dimašqí (ed.) n.d. *I'lámu l-muwaqqi'ín ,an Rabbi l-'álamín*, Káhira: Idáratu at-tibá'ati l-muníríja, sv. I, via Qaradáwí, al-Madchal, s. 58.

materiální, morální i spirituální, týkající se jak přítomnosti, tak i zájmů budoucích generací. Tento široký význam užiteků a prospěchu také zahrnuje prevenci a eliminaci škody. Takový prospěch nemusí být vždy nutně verifikovatelný a dosažitelný přímo lidským rozumem bez pomoci, podpory a bez správného vedení Božím Zjevením.²²

Typická klasifikace *maqásid* do tří kategorií, na nezbytné, doplňkové a žádané, jakož i závěr, že Zákonodárce je zamýšlel chránit, se zakládají – opět – na indukci a v textuálních zdrojích ohledně toho není k nalezení žádná explicitní zmínka. Podobně tomu i šarí'átské pravidlo, že platnost obřadu či skutku uctívání (arab. *ibáda*) nelze vyvodit cestou idžtihádu, je taktéž iduktivním závěrem vyvozeným z mnoha detailních důkazů v této otázce, neboť ani zde neexistují žádná specifická nařízení explicitně v textuálních zdrojích jako takových. Tyto závěry však mají naprosto zásadní význam, nejsou otevřeny nejmenším pochybám a ani jejich kredibilita nepodléhá spekulacím.²³ Tatáž induktivní metoda vedla islámské učenice k závěru, že ochrana pěti základních hodnot – víry, života, rozumu, majetku a rodové linie – je pro šarí'u životně důležitá. Neexistuje totiž žádný textuální důkaz výslovně specifikující jakoukoli kategorii či počet těchto hodnot anebo jejich pořadí. Aš-Šátibího induktivní metoda se neomezuje jen na identifikaci cílů a záměrů či hodnot, je taktéž rozšířena i na příkazy a zákazy, jejichž záměry a cíle lze zjistit buď z textu samého, anebo čtením vícero textuálních výroků třeba i ve vícero možných kontextech dohromady.²⁴ Aš-Šátibí jde následně dokonce ještě o krok dále, když říká, že induktivní závěry a stanoviska, která jsou takto dobře známa a odůvodněná, jsou obecnými premisami a nadřazenými cíly Šarí'y a proto mají vyšší stupeň důležitosti, nežli specifická nařízení. Z toho je

22 Viz aš-Šátibí, *al-Muwáfaqát*, I:243; Qaradáwí, *al-Madchal*, s. 64-65.

23 Viz aš-Šátibí, *al-Muwáfaqát*, II: 49-51; idem. n.d. *al-I'tisám*, Mekka: al-Maktabatu t-Tidžáríja, II: s.131-135.

24 Viz aš-Šátibí, *al-Muwáfaqát*, III: 148.

zřejmé, že indukce je principiální metodou uvažování a důkazem, kterým aš-Šátibí dospívá ke své teorii *maqásid* a v tomto duchu také přináší svůj originální příspěvek k této tematice.

Aš-Šátibího přístup k indukci připomíná znalost nějaké osoby a jejího charakteru na základě setrvalého družení se s danou osobou a pozorováním jednání dotyčného za delší časový úsek. I tato znalost by byla široká a holistická, neboť by byla obohacena vzhledem, přičemž by byla patrně spolehlivější v porovnání se znalostí, která by se zakládala jen na pozorování jednoho specifického izolovaného incidentu během každodenních aktivit dotyčné osoby.

5. METODOLOGICKÁ TEMATIKA

Slabší a doposud ne tolik rozvinutou stránkou literatury *maqásid* je otázka relativní síly či slabosti jednotlivých *maqásid* vůči sobě navzájem. Šarí'atská nařízení existující v Koránu a Sunně, jakož i ta pramenící z idžtihádu muslimských právníků, totiž nejsou vždy vyhodnocena na škále a poměrném žebříčku důležitosti jejich jednotlivých cílů a záměrů. Například otázky dichotomie a rozlišení mezi původními normativními hlavními záměry (arab. *maqásid aslīja*) oproti těm, které možno klasifikovat jako boční a vedlejší cíle (arab. *maqásid far'īja*) a dokonce rozlišení mezi prostředky a konečnými cíli nějakého šarí'atsko-právního záměru a cíli, jež se za určitých podmínek také mohou stát prostředky (arab. *zar'īja*) jiného šarí'atsko-právního cíle či záměru, přiměly Ibn ,Ášúra k výroku, že mimo občasné náhodné zmínky o této problematice ze strany ,Izzuddína ibn ,Abdissaláma as-Sulamího v jeho díle *al-Qawá'id l-ahkám* a Šihábuddína al-Qaráfího v jeho díle *Kitábu l-furúq*, zasluhuje tato tematika další hlubší rozvoj.²⁵ Rané příspěvky k této problematice se v podstatě omezují na jedinou klasifikaci tematik do dobře známých pěti či šesti hlavních nejvyšších cílů a nezbytně

---

25 Viz Muhammad Táhir ibn ,Ášúr. 1966. *Maqásidu š-šarí'ati l-islámíja*, Túnis: Matba'atu l-Istiqáma, s. 331.

hájených hodnot a statků (arab. *darúríjât*), zatímco zbývající dvě kategorie doplňkových (arab. *hádžíjât*) a žádaných (arab. *tahsíníjât*) cílů a záměrů pak nejsou žádným způsobem tematicky identifikovány. Tato trojí klasifikace odkazuje na esenciální, jim vlastní, stejně jako na relativní, tedy poměrnou, hodnotu zmiňovaných *maqásid*.

Další otázky by mohly vyvstat ku příkladu ohledem toho, kam v této klasifikaci umístit osobní svobodu či rovnost mezi lidmi. Někdo by dokonce mohl namítnout, že tato trojaká klasifikace se na posouzení podobných témat ani nehodí, že spíše pasuje do binární klasifikace hlavních normativních a postranních vedlejších cílů a záměrů (arab. *aslíja*, resp. *far'íja*). Podobně tomu je možné, dokonce vskutku pravděpodobné, že rovnost a svoboda by měly být umístěny jak pod nezbytné, tak i pod hlavní normativní cíle a záměry (arab. *darúrí*, resp. *aslí*) a tím by měly prostupovat napříč oběma kategoriemi.

Pokud budeme předpokládat, že jsme tyto otazníky zodpověděli, následně vyvstane celé spektrum dalších, ve stylu do které nadřazené kategorie umístit různé variety svobody, např. svobodu vyznání, svobodu pohybu a svobodu vyjadřování. Ochrana rodové posloupnosti a její nezkalenost je nezbytným cílem a nevyhnutelným záměrem (arab. *darúrí*), z čehož by mohlo plynout, že svolení uzavřít manželství, které je prostředkem k dosažení tohoto cíle, bude tuto charakterizaci sdílet. Je ovšem možné vztáhnout toto i na pravidlo podmínek uzavření šarí'atského sňatku, jako je přítomnost svědků při uzavírání manželství, anebo dokonce i pravidlo o možnosti rozvodu? Máme vše toto uvažovat v intencích doplňkových cílů a záměrů (arab. *hádžíjât*), ku příkladu v duchu známého právního maxima, že „*jakýkoli prostředek nutný ke splnění povinnosti se sám stává povinným*“? Anebo je máme posuzovat v dimenzích postranních vedlejších cílů a záměrů (arab. *far'í*) a umístit je raději do dichotomie *aslíja-far'íja*, tedy hlavních normativních oproti postranním vedlejším? Jsou pro to nějaké směrnice?

Vlastní vnitřní indikátor byl zcela zřetelně užíván při nejznámější trojitě klasifikaci na *darúrí-hádží-tahsíní*, nicméně existují i další indikátory, které mohou pomoci ustanovit správný pořádek a odpovídající umístění různých šaríatských pravidel, cílů a záměrů v oblasti příkazů a zákazů, práv a povinností a dokonce i některých neregulovaných aspektů lidského jednání do jedné či druhé kategorie *maqásid*.

Tyto indikátory můžeme shrnout takto:

- 1) Přítomnost nebo nepřítomnost textuálního předpisu v Koránu či Hadísu, precedent z dob Prorokových ﷺ společníků (arab. *sahába*) a jejich všeobecný konsensus (arab. *idžmá*) poskytují důležité indikátory jak pro identifikaci, tak pro relativní zhodnocení příslušných *maqásid*. Je-li přítomen textuální předpis, pak možno zhodnocovat, zda je definitivní, či spekulativní (arab. *qat'í*, resp. *zanní*), zda je buď jasný sám a o sobě vysvětlený (arab. *muhkam*, resp. *mufassar*), anebo nejasný a nejednoznačný (arab. *mudžmal*, resp. *mutašábih*)²⁶ atd. Toto vše nám může pomoci určit, do jaké kategorie příslušné nařízení spadá a kam ho ve spektru a žebříčku *maqásid* umístit.
- 2) Dalším identifikátorem schopným nám pomoci zhodnotit příslušné *maqásid* je jeho vztah k odpovídajícímu z něho plynoucímu přínosu (arab. *maslaha*), který má předpis za cíl zajistit, anebo ke škodě (arab. *mafsidad*) které má předpis za cíl zamezit. Toto si vyžaduje racionální zhodnocení možných přínosů a škod ve světle převažujících sociálních podmínek. Pak musí být s jistotou stanoveno, zda příslušný přínos je srozumitelný a obecný (arab. *kullí*), týkající se co největšího počtu lidí a vztahující se k nezbytným aspektům života, anebo zda se jedná jen o omezený (arab. *džuz'í*) přínos, jenž tyto atributy postrádá. Prosazovat spravedlnost

26 Detaily významu těchto termínů viz Mohammad Hashim Kamali. 1991. *Principles of Islamic Jurisprudence*, Cambridge: The Islamic Texts Society, kap. 3. o pravidlech interpretace.

zajišťuje obecný a nezbytný přínos, stejně jako konzultování (arab. *šúrá*) při výkonu moci, avšak určité druhy obchodních transakcí, jako např. prodej za jednorázovou částku (arab. *baj'u l-džuzát*) či dokonce bezúročná půjčka (arab. *qard hasan*) nemusí zahrnovat největší možný počet ani pokrývat nejnezbytnější zájmy lidu. Rozeznání a přesné zhodnocení přínosu, který daná norma zajišťuje, anebo škody, které daná norma brání, však nelze přesně získat jen ze samé znalosti daného pravidla či normy, nýbrž je třeba dalšího zpřesnění úvahou, šetřením a idžtihádem.²⁷

- 3) Nápodobně existující literatura fiqhu a sbírky fatew operující se známou pětičlennou kategorizací skutků (arab. *al-ah-kámu l-chamsa*), resp. sedmičlennou dle hanafíjského mazhabu, tedy kategorie povinnosti, doporučenosti, zavrženíhodnosti, dovolenosti a zákazu (hanafíjci dodávají navíc *makr-úh tahrímí* – méně přísný zákaz – a *fard* – přísnou povinnost), mohou pomoci ustavit a zhodnotit příslušné *maqásid*. Další nezbytné informace může poskytnout klasifikace hříchů do dvou skupin – na hříchy velké (arab. *al-kabáir*) a malé (arab. *as-sagháir*), či literatura o hlavních pilířích islámu (arab. *al-arkánu l-chamsa*), která se pevně opírá o jednoznačné textuální důkazy. Za zmínku stojí, že mnoho z výše uvedených kategorií se primárně týká kategorií etických, např. doporučenost a zavrženíhodnost nebo malé hříchy apod.
- 4) Další cestou, jak zhodnotit *maqásid* je, jak jsme již uvedli, jejich vztah k trestům, které šarí'a stanovuje za určité jednání porušující jisté hodnoty a záměry. Předepsané tresty *hudúd* byly zcela přirozeně užívány ranými autory píšícími o *maqásid* a to, co bylo právě řečeno, jde zcela v linii s tímto přístupem. Nicméně dokonce i mezi zločiny, za něž jsou stanoveny fixní *hudúd*

27 Viz Abdulhamíd an-Nadždžár, "Ta'fílu l-maqásidi š-šarí'ati fí mu'aladžati l-qadájá al-mu'ásirati lil-ummah" in International Islamic University Malaysia Conference Proceedings, *Maqasid al-shari'ah*, Kuala Lumpur, 2006, sv.I.

tresty, se nacházejí i takové, které nesou tresty lehčí, například lživé obvinění ze smilstva (arab. *kazf*) nebo pití alkoholu (arab. *šurbu l-chamr*). To by naznačovalo, že hodnoty jimi chráněné spadají až do druhého řádu *maqásid* (tj. *hádžžját*). Co se týče pití alkoholu, mohlo by se také namítnout, že se v jádru jedná o zločin nižšího řádu, trestaný jen sazbou v kompetenci soudce (arab. *ta'zír*), která byla z nějakého důvodu přeřazena mezi *hudúd*, ačkoli Korán příslušný trest ani přesně nestanovuje.²⁸

- 5) Šarí'atsko-právní normy (arab. *ahkám*) mohou být také posuzovány a *maqásid* v jejich pozadí zhodnocovány s odkazem na míru odměny nebo trestu (arab. *al-wa'du wa l-wa'id*), které slibují texty, jichž se jich týkají. Příslib odměny může totiž mít výchovnou hodnotu, může při důrazném jazyce naznačovat nezbytné *maqásid* v pozadí, anebo může naznačovat vedlejší prioritu nižšího řádu v závislosti na textu, který o nich hovoří a na celkovém čtení všech příslušných pasáží v Koránu a hadísech. Například velkou odměnu slibuje Korán za dobré chování vůči rodičům, přičemž stejně závažné varování přináší těm, kteří se k nim dobře nechovají. Posel Boží ﷺ rovněž přísně pohrozil těm, kteří o něm vědomě šíří lži. Bezprostřední účel obou těchto nařízení je očividný a podle toho by také měl být zhodnocen jako nezbytný cíl v ochraně rodiny, případně náboženství. Pokud ho porovnáme s příslibem odměny toho, kdo se stará a podporuje svou manželku a rodinu oproti tomu, kdo pro ně poskytuje jen to, co je pro život nezbytné, nebo toho, kdo poskytuje potravu zvířatům a ptákům. V prvním případě jde o cíl a záměr (arab. *maqsad*) prosazovat soudržnost a loajalitu v rámci rodiny, což je sice možná cíl a záměr doplňkový, avšak dobročinnost vůči zvířatům spadá až do následující kategorie zájmů a cílů žádaných (arab. *tahsínját*).

28 Viz M. H. Kamali. 2000. *Punishment in Islamic Law: An Inquiry into the Hudud Bill of Kelantan*, Kuala Lumpur: Ilmiah Publisher, s. 41–42.

Poslední jmenovaný cíl a záměr, soucitnost ke zvířatům, však podle textu některých hadísů získává na důležitosti, když jsou v nich lidé varováni před krutým trestem ženy, která měla svou kočku utýrat hladem tím, že ji uvázala ke kůlu, anebo příslibem obrovské odměny (vstupu do Ráje) pro muže, jenž napojil v poušti na smrt žízničního psa a zachránil tak jeho život. Existuje mnoho dalších textů v hadísech, které slibují velkou odměnu za činy, které se na první pohled zdají nepatrné, anebo popisující hodnotu některých skutků uctívání (arab. *ibádát*), jako recitaci určitých koránských veršů v určitých chvílích anebo v určitém počtu opakování. Cíl a účel takových příslibů je často patrný již ze samého jejich kontextu. Váha připisovaná takovým skutkům je často symbolická a nemusí přímo cílit příslušné úkony, ale principy, které dané činy vizualizují, jako je milosrdenství a soucit či hodnota připomínání si Boha. Výrazivo či v některých případech i jinotaje zde užitě působí výchovně a směřují ke správnému vedení. Dokonce bylo řečeno, že nemusí přesně označovat konkrétní míru příslušné odměny či trestu.²⁹

Z výše uvedených příkladů lze pochopit, že cíl a záměr nižšího řádu může být v náročné a život ohrožující situaci pozdvižen mnohem výše. V takovém případě je nutno posoudit okamžitou důležitost daného záměru příslušné normy za panujících okolností, řekněme při nutnosti zachránit život umírajícího zvířete je žádaný cíl povýšen na nezbytně nutný. Toto nemění jeho základní pozici, neboť ohleduplnost vůči zvířatům spadá obecně mezi cíle žádané.

- 6) Hodnota a místo normy a cíle v jejím pozadí může být rovněž posouzeno s odkazem na opakovanou zastoupenost předmětné záležitosti v Koránu a hadísech. Odkazy na spravedlnost, milosrdenství (arab. *rahma*) a trpělivost (arab. *sabr*) jsou v textech velmi hojné. Totéž možno říci o milodarech

29 Srov. an-Nadždžár, "Taf'ílu l-maqásid," s. 26–27.

mimo povinný zakát, které se v Koránu a v hadísech také nesmírně často objevují. Je zde prostor i k určitým výhradám, míra opakování nehraje v otázce povinností (arab. *wádžib*) a zákazů (arab. *harám*) až takovou úlohu, nicméně na důležitosti nabývá v otázce etických hodnot v souvislosti s doporučeností (arab. *mandúb*) a zavrženíhodností (arab. *makrúh*). Zatímco povinnosti a zákazy bývají stanovovány kategorickými textuálními nařízeními, není třeba, aby byly vícekrát opakovány, avšak hanafijci si všímají i tohoto faktoru četnosti pospolu s jasností nařízení, dokonce i v případě povinností a zákazů. Proto povýšili některé povinnosti na přísné závazky (arab. *fard*) a některé zavrženíhodné věci na méně přísné zákazy (arab. *makrúh tahríman*) v opozici k obecně zavrženíhodným věcem (arab. *makrúh tanzíhan*), stojícím blíže dovolenému (arab. *mubáh*), nežli zakázanému.³⁰ Repetice pak hrají větší úlohu v kontextu etiky, nežli v čistě právních nařízeních a zákonných ustanoveních.

---

30 Detaily viz M. H. Kamali, *Principles*, kapitola o šarí'atské normě.

6. MAQÁSID A IDŽTIHÁD

Při bližším pohledu na aš-Šátibího teorii *maqásid* lze říci, že jejich znalost zdůrazňoval jako předpoklad k tomu, aby se učenec mohl stát mudžtahidem. Ti, kteří patřičnou znalost *maqásid* zanedbávají, tak činí ke své vlastní škodě a stávají se o to více sklonnými k chybě ve vlastním právním usuzování. Mezi takové pak patří i následovníci zhoubných inovací (arab. *ahlu l-bid'a*), kteří se dívají jen na doslovné znění koránského textu, aniž by přihlíželi i k záměrům a intencím jeho významu. Tito inovátoři (jedná se o odkaz na cháridžovce) se chopili víceznačných koránských veršů (arab. *mutašábihát*) jako premis, na nichž pak vystavěli své závěry. Zaujali útržkovitý a zlomkovitý přístup ke čtení Koránu, který nedokázal spojit odpovídající části textu dohromady do jediného celku. Vůdčí učenci naopak spatřovali Šarí'u jako jednotný systém, v němž detailní pravidla mají být čtena ve světle jejich širších premis, záměrů a cílů.³¹ Táhir ibn Āšúr, autor další práce, nazvané *Maqásidu š-šarí'ati l-islámíja*, jež se stala milníkem v nauce o *maqásid*, taktéž potvrzuje nezbytnost znalosti *maqásid* pro idžtihád ve všech jeho projevech.³²

31 Viz *Ibid.*, IV:179.

32 Viz Ibn Āšúr. *Maqásidu š-šarí'a*, s. 15-16.

Podle Ibn Āšúra někteří učenci zužující záběr svého idžtihádu jen na doslovné interpretace, kdykoli je to možné, sice nechtěli vkládat do znění textu svůj osobní názor, avšak upadli v omyl tím, že se vymkli z linie všeobecného ducha a účelu, který se z ostatních důkazů nabízel.³³

Toto je možné ilustrovat příkladem rozličných stanovisek, která učenci zaujali v otázce, zda je zakát na plodiny, jako je pšenice nebo datle, nutno dát v příslušných plodinách, anebo ho lze uhradit i v jejich finanční protihodnotě. Hanafijci platnost ekvivalentu takového zakátu vyplaceného v penězích uznali, avšak aš-Šáfí'í (zemřel 204 h./820 kř. éry) takto nesmýšlel. Hanafijský názor se zakládá na analýze účelu zakátu, kterým je naplnit potřeby chudobných, čehož lze dosáhnout také vyplacením peněžního protihodnoty dané komodity. Ibnu l-Qajjim al-Džawzíja dospěl ke stejnému názoru v otázce povinného milodaru u příležitosti svátku přerušení půstu po skončení ramadánu (arab. *sadaqatu l-fitr*), protože příslušné hadísy někdy hovoří o datlích, jindy o rozinkách či zrně, což vše byly základní potraviny Mediňanů v jejich prostředí v dané době. Obecným cílem a společným jmenovatelem všeho toho je daleko spíše uspokojit potřeby chudobných, než pokračovat ve vyplácení v určité plodině.³⁴

Jiným podobným příkladem je otázka položená imámu Málíkovi (z. 179 h./795 kř. éry) ohledně osoby, která svůj zakát uhradila dopředu, tedy před koncem jednoho lunárního roku, zda je povinna zaplatit ho na konci roku znovu. Málík odpověděl, že je povinna uhradit ho znovu, přičemž vedl analogii s rituální modlitbou (arab. *salát*). Pokud někdo svou modlitbu vykoná předtím, než nadejde její čas, je povinen po nástupu času pro tuto modlitbu určeného vykonat tuto modlitbu znovu v tomto určeném čase. Pozdější málíkovští právníci včetně Ibnu l-'Arabího (z. 543 h./1148 kř. éry) a Ibn Rušda (z. 520h./1126 kř. éry) však tuto pozici opustili a smýšleli,

33 Viz *Ibid.*, s. 27.

34 Viz Ibn Qayyim, *I'lam*, III:12; ar-Rajsúní, *Nazarfátu l-maqásid*, s. 336.

že platba zakátu dopředu je dovolena. Podle nich byl mezi zakátem a modlitbou zásadní rozdíl, protože modlitba je pevně vázána ke konkrétnímu času, avšak neexistuje důkaz, že by stejným způsobem byl k určitému času vázán i zakát. Proto zakát lze uhradit dopředu, obzvláště pokud je předplacen jen o několik týdnů, anebo dokonce i o delší dobu.³⁵

Abú Hanífa (z. 150h./767 kř. éry) bývá ze strany *ahlu l-hadís* často kritizován za to, že se v některých záležitostech až příliš odchyluje od znění hadísů směrem k alternativním předpisům. Nicméně při bližším pohledu se stane jasným, že Abú Hanífa takto činil jedině tehdy, když dospěl k odlišnému závěru jen na základě čtení daného hadísu dohromady s dalšími relevantními důkazy v Koránu a Sunně.

Nutno však také poznamenat, že mudžtahidové a soudci někdy dospívali k právním řešením a vydávali rozhodnutí v disputovaných otázkách, která se zakládala na předběžné opatrnosti před tím, aby se nedostali do rozporu s cíli a záměry Šarí'y. S příklady takového typu se možno setkat v otázce smluv, neboť smlouva má být podepsána a náležitě plněna jakožto závazná pro všechny smluvní strany, přičemž následně by bylo bráno jako neférové, pokud by se jedna strana rozhodla smluvní podmínky najednou změnit jen ze své vlastní iniciativy kvůli náhlé neočekávané změně podmínek až poté, co byla smlouva uzavřena.

V takovém případě může soudce či mudžtahid jen stěží ignorovat následné změny a trvat na povinnosti držet se původního znění smlouvy jen na základě formálnosti, protože kontrakt sám není již vedoucím předpisem, kterým jsou smluvní strany vázány (arab. *šarí'atu l-'ákidajn*) v případě, že by lpění na původním znění smlouvy mělo za následek nespravedlnost vůči kterékoli ze stran. Takový kontrakt musí být odstaven stranou a spravedlnosti, která je cílem a vyšším záměrem (arab. *maqsad*) Zákonodárce, musí být učiněn průchod a dána priorita nad dodržením

35 Srov. ar-Rajsúní, *Nazarfját*, s. 338-339.

původní smlouvy a konformitou k ní v situaci, kdy už její předpisy nejsou v původní formě splnitelné.³⁶

Jisté konflikty mezi všeprostopupujícími vyššími cíly a záměry šarí'y a konkrétními předpisy mohou, bez zacházení do detailů, nastat i u předpisů vydedukovanými cestou analogie. Rigidní lpění na závěru analogie může v některých případech vést k nespokojivým výsledkům, přičemž únikovou cestou by měl v takových případech být *istihsán*, tedy doladění verdiktu za účelem nalezení alternativního předpisu, jenž bude v harmonii s vyššími hledisky, cíly a záměry Šarí'y.³⁷

Dalším rysem *maqásid* důležitým pro idžtihád je, že mudžtahid musí věnovat náležitou pozornost konečným důsledkům a následkům stanoviska, které zformuluje, neboť fatwa či idžtihád jakožto právní rozbor bude nedostačující, pokud zkolabuje na svých vlastních následcích (arab. *ma'álát*). V Prorokově ﷺ Sunně si můžeme povšimnout případů, kdy si Prorok ﷺ dával velmi dobrý pozor na následky svých zákonodárných rozhodnutí, dokonce i na úkor zvažování jiných hledisek. V některých případech dokonce věděl o podvrtných aktivitách pokrytců, avšak nedal se stíhat z důvodu, který sám přiblížil slovy:

„Obávám se, aby lidé neřekli, že Muhammad zabíjí své vlastní společníky.“³⁸

Prorok ﷺ se také vyhnul přebudování Ka'by do její originální podoby v základech, v jakých ji zbudoval patriarcha proroků Abrahám (Ibráhím). Předislámští Arabové z Mekky ji zcela zřejmě přestavěli, a když Āiša navrhla, aby Prorok ﷺ Ka'bě navrátil její původní tvar a rozměry, odpověděl jí:

36 Srov. Wahba az-Zuhajlí. 198. *al-Fiqhu l-islámí wa adillatuh*, Damašek: Dáru l-Fikr, IV:32. Pro detailní popis tohoto typu istihsánu viz Mohammad Hashim Kamali, *Principles*, s. 225 v poznámkách pod čarou.

37 Detaily viz kapitolu o istihsánu tamtéž.

38 Zaznamenal al-Buchárí v *Sahíhu*, *Kitábu l-manákib*, Bábu má junhá min da'wa-ti l-džáhilíja, hadís č. 3518.

„Učinil bych tak, pokud bych se neobával, že toto může přimět náš lid k návratu k nevíře.“³⁹

V obou těchto případech Prorok ﷺ nezvolil cestu, která by jinak byla očekávaným během událostí. Nezabil pokrytce a ani nenavrátil Ka'bě její původní formu a rozměry proto, že chtěl zabránit nežádoucím následkům takového počinání, resp. negativům, které by takové kroky mohly zapříčinit.

Normálním a očekávaným následkem v kontextu boje proti kriminalitě a v trestání zločinů je samozřejmě aplikovat sankci vždy, když k tomu existuje příčina a příležitost. Nicméně mohou existovat i situace, kdy odpustit zločinci se jeví jako užitečnější cesta, jíž se vydat a proto je na soudci a mudžtahidovi, aby na takové situace dávali pozor a ve svých úvahách je zohledňovali. Aš-Šátibí v této souvislosti vede jemnou dělící linii mezi normálními efektivními příčinami vedoucími k aplikaci určitého pravidla v daném případě a speciálními situacemi, které popisuje jako nutné zhodnocení dané efektivní příčiny (arab. *tahqíqu l-manáti l-cháss*) při vydávání nějakého rozsudku či provedení idžtihádu. Učenec (mudžtahid) může bádát po normální příčině a identifikovat ji, dejme tomu v případě chudobného, který je kvalifikovaným příjemcem zakátu, anebo v případě odkazů na věrohodnost svědka, avšak takové šetření musí probíhat zcela jiným způsobem v případě někoho, kdo se zdá být na jednu stranu adekvátním a na stranu druhou neadekvátním, přičemž zasluhuje speciální rozhodnutí. Mudžtahid pak proto musí být erudovaný nejen v zákonných předpisech specificky se týkajících daného pravidla, nýbrž musí mít také bystrý úsudek a vzhled do situací, kdy je lepší odstoupit od běžného rozhodnutí vzhledem jak na možné jeho důsledky, tak i na mimořádnost podmínek dané zvláštní situace v onom konkrétním případě.⁴⁰

39 Zaznamenal Málík ibn Anas v *al-Muwatta'*, *Kitábu l-hadždž*, *Báb Má džá'a fí bi-ná'i l-Ka'ba*, hadís č. 808; viz též ar-Rajsúní, *Nazarjât*, s. 354.

40 Viz Aš-Šátibí, *al-Muwáfaqát*, IV:97.

7. ZÁVĚR

Vyšší hlediska, cíle, intence a záměry šarí'atského zákonodárství (arab. *maqásid*) jsou bezpochyby pevně zakotveny v textuálních nařízeních Koránu i Sunny, avšak jakožto pohledy na obecnou filosofii a cíle tohoto zákonodárství často zacházejí za konkrétní znění těchto textů. V centru pozornosti tak nestojí ani tolik slova a věty textů samotných, nýbrž cíle a účely, které stojí v jejich pozadí coby jejich motivace a záměr. Ve srovnání s právní teorií zdrojů (arab. *usúlu l-fiqh*), nejsou *maqásidu š-šarí'a* tolik zatíženy technicistním a doslovnickým čtením textu. Jako takové v sobě *maqásid* zahrnují jistý stupeň všestrannosti a všeobecnosti, který přinášejí do studia Šarí'y a které jsou v mnoha ohledech unikátní a vznášejí otázky důležitosti proměny času a zvratu okolností. V době, kdy některé z důležitých doktrín *usúlu l-fiqhu*, jako například konsensus (arab. *idžmá'*), analogické uvažování (arab. *qijás*), nebo dokonce *idžtihád*, vznikaly, nezdály se být zatíženy obtížnými podmínkami, podmínkami které se však naopak mohou stát mírami disharmonie s převažujícím socio-politickým klimatem v současných muslimských zemích. V tomto bodě se *maqásid* dostávají do centra pozornosti, neboť mají sklon poskytovat již připravený a pohodlný přístup k materii Šarí'y. Jsou přirozeně smysluplné a snadno pochopitelně před-

stavují široce aplikovatelné rysy účelů a záměrů šarí'atského zákonodárství v celku a ještě předtím, než se přihlédne k jeho specifickým předpisům. Adekvátní znalost *maqásid* proto dává studentům Šarí'y vhled a poskytuje jim teoretické rámce, v nichž se mohou snažit získat detailní znalost jejich rozmanitých doktrín, přičemž se celé toto studium může díky nim stát o to zajímavější a smysluplnější.

O KNIZE

Maqásidu š-šarí'a, neboli vyšší záměry a cíle islámského práva jsou důležitým, avšak poněkud zanedbávaným tématem šarí'y. Obecně řečeno, šarí'a předjímá cokoli, co je užitečné pro jedince i komunitu a její zákonné normy jsou navrženy tak, aby tyto užitky chránily a umožňovaly zlepšení a zdokonalování podmínek lidské existence na zemi. Tento čtivý průvodce přináší letmý náhled celé tematiky, jednoduchým způsobem přibližuje základní principy a pomáhá čtenáři porozumět tomu, co maqásidu š-šarí'a představují a jak pomáhají vysvětlit moudrost skrytou v pozadí náboženských příkázání. Studie se zaměřuje na obecný popis maqásidu š-šarí'a a jejich původ v Koránu, rozdělení maqásid, jejich historický vývoj a příspěvky několika předních islámských učenců k teorii vyšších cílů a záměrů šarí'y. Hovoří o rozmanitých přístupech, které učenci zaujali v otázce identifikace maqásid a nakonec dospívá k otázce relevantnosti maqásid pro samostatné nalézání nových islámsko-právních norem a pro jejich využití k obohacení záběru a hloubky těchto nových pohledů.

Mohammad Hashim Kamali v současnosti působí jako předseda a generální ředitel Mezinárodního institutu pro pokročilé islámské studie (IIAIS) v Kuala Lumpur. Mezi lety 1985 a 2007 byl profesorem práv a děkanem na Mezinárodní islámské univerzitě v Malajsii. Současně působí i jako šarí'atský poradce v rámci Bezpečnostní komise v Malajsii, předseda

šarí'atské komise islámské banky CIMB a předseda šarí'atské komise u jihoafrické společnosti Stanlib Corporation. Prof. Kamali vystupoval na více než 120 národních i mezinárodních konferencích, je autorem celkem 16 knih a více než 110 odborných článků. Mezi jeho nejvýznamnější práce patří *Svoboda vyjadřování v islámu* (1994), *Principy islámsko-právní metodologie* (znovuvydáno v Petaling Jaya, 1999), *Islámské právo obchodní* (Cambridge: Islamic Texts Society 2000), *Učebnice hadíských studií* (Islamic Foundation, Velká Británie, 2005), *Úvod do šarí'i* (Oneworld Publications, Oxford 2008), a *Právo šarí'a: úvod* (Viva Books 2009).